

Віктор Вергунов,

директор Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки
Української академії аграрних наук, д-р с.-г. наук, професор

**НАЦІОНАЛЬНА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОГРАФІЯ:
НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС,
КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ НАЦІЇ**

У запропонованій статті висвітлено проблеми, пов'язані з історією, теорією та практикою сільськогосподарської бібліографії в Україні; розглянуто актуальні питання її організації (поточна, ретроспективна, рекомендаційна); значення та роль ДНСГБ УААН як дослідницької установи та національного сільськогосподарського науково-бібліотечного центру. Пропонуються шляхи вирішення проблем наукової галузевої бібліографії та окреслено перспективи розвитку галузі.

Ключові слова: бібліографія національна, сільськогосподарська, ДНСГБ УААН.

Розвиток національної культури й науки неможливий без національної книги і національної бібліографії, яка надає відомості про інтелектуальні та культурні досягнення країни, суспільства, нації. У сучасних умовах розвиток національної бібліографії, як поточної, так і ретроспективної набуває надзвичайно великого значення, адже національна бібліографія є одним із засобів культурної ідентифікації нації, що забезпечує визнання країни на міжнародному рівні.

Терміном «національна бібліографія» (НБ) у міжнародній бібліографічній практиці прийнято називати вид бібліографії, що забезпечує підготовку та функціонування універсальної бібліографічної інформації про всі документи (від рукописних до електронних), створені на території країни в процесі її історичного розвитку. Цей термін найбільш уживаний у бібліографічній теорії і практиці як зарубіжних країн, так і України [1, 2].

Відомо, що кожна галузь науки може розраховувати на успіхи лише за умови використання результатів попередніх розробок і досягнень. Тому відсутність повного репертуару українського друку уповільнює й гальмує подальший прогресивний розвиток науки і освіти в нашій державі. Сьогодні дослідник вимушений витрачати час і сили на самостійні бібліографічні пошуки, які він міг би полегшити, якби мав загальний довідковий ключ до всього масиву друку як минулого, так і сьогодення.

Головне завдання, що постає перед державою і науково-бібліотечними центрами, – це побудова цілісної системи національної бібліографії на єдиних теоретико-методологічних засадах створення бібліографічної інформації про сукупний національний фонд документів, що сформувався в процесі історичного розвитку країни, нації.

Визначення головних напрямів перспективних шляхів розвитку національної бібліографії і національних бібліографічних центрів України включає широке коло питань, що потребують багатоаспектного вивчення [3]. XXI століття стало черговою віхою в розвитку і національної бібліографії України. Яким шляхом відбувається цей розвиток? Щоб відповісти на це питання, необхідно осмислити вже зроблене. Традиційні, генетичні функції бібліотек полягають насамперед у формуванні фонду вітчизняних документних ресурсів із вичерпною повнотою на основі системи обов'язкового примірника друку (загальні та галузеві національні бібліотеки-депозитарії) і забезпечення вічності зберігання фондів, а також збереження особливо цінних і рідкісних документів, які є культурним надбанням держави та мають статус пам'яток історії та культури. Інша традиційна функція бібліотек – створення джерел бібліографічної інформації – максимально повний поточний і ретроспективний бібліографічний облік вітчизняних публікацій – національна бібліографія на паперових та електронних носіях.

Майбутнє бібліотек і бібліографії багато дослідників пов'язують виключно з пануванням електронних комунікацій (фонди бібліотек поцифровуються, тобто трансформуються у машиночитану форму, паперове книговидання ліквідується (згортається), руйнується книжковий соціальний інститут, а разом з ним відмирає і «архаїчна» бібліографічна теорія і практика). Бібліографія в епоху інформатизації теж змінюється і трансформується, але не можна сподіватися тільки на те, що електронні машини замінять творчу працю бібліотекарів і бібліографів-дослідників, автоматично забезпечать створення посібників національної бібліографії. Необхідно поєднувати новачки з традиціями бібліотечно-бібліографічної діяльності.

Які новачки реальні, а які утопічні, необхідно виявити в процесі науково-дослідницької і практичної діяльності бібліотек. Минуле бібліографії, помічене історичними віхами, і майбутнє, яке зараз вимальовується альтернативними сценаріями, нерозривно пов'язані між собою. Щоб побудувати майбутнє національної бібліографії відповідно до вимог XXI ст., необхідно враховувати як минулий досвід, так і інноваційні розробки. Проблеми національної бібліографії і бібліотек-центрів НБ

необхідно проаналізувати в контексті розвитку тенденцій світової бібліотечної справи, тобто з урахуванням тенденцій, незалежних від державних кордонів. Цей момент є надзвичайно важливим, оскільки протягом ХХ ст. загальні тенденції світового бібліотечно-бібліографічного досвіду не могли повною мірою вивчатися і враховуватися вітчизняними радянськими бібліотеками, науковцями та спеціалістами. На сучасному етапі необхідно приділити першочергову увагу процесам інтеграції бібліотек України в європейський бібліотечний дім. Це має принципове значення, бо в умовах зближення бібліотек орієнтація на тісну взаємодію на основі координації і кооперації з бібліотеками інших країн світу вимагає ретельного вивчення й осмислення особливостей розвитку національних бібліографічних центрів. Проблеми розвитку національної бібліографії впродовж десятиліть минулого століття не були предметом наукового дослідження, адже в Радянському Союзі бібліотечна справа розвивалася за своїми особливими, відмінними від зовнішнього бібліотечного світу, законами. Багато європейських великих бібліотек, володіючи цінними науковими фондами, давно і систематично займаються науковою роботою з розкриття історично цінних фондів засобами бібліографічної інформації. Ще на початку ХХ ст. ці бібліотеки по-новому теоретично глибоко обґрунтували своє наукове положення серед інших бібліотек, запропонували перспективи науково-дослідницької діяльності, а також необхідність змін власної діяльності. Усвідомлення ролі й місця українських бібліотек у загальнобібліотечних світових процесах існувало й за радянських часів, але розпочати конкретні зміни стало можливим з часу отримання Україною незалежності (1991). Необхідність співпраці усвідомлювалася як вітчизняними бібліотечними фахівцями, так і зарубіжними. Але всім зрозуміло, що внаслідок специфіки існування двох антагоністичних систем багато розбіжностей у діяльності бібліотек були невідворотними. Передусім це стосується трактування змісту наукової діяльності дослідницьких бібліотек [4]. У країнах Західної Європи та Північної Америки, на відміну від бібліотек колишнього Радянського Союзу, визначення «дослідницька бібліотека» (розглядається як синонім до назви «наукова бібліотека») є досить поширеним. Воно є ключовим у назві міжнародних організацій, наприклад Європейської ліги дослідницьких бібліотек, створеної 1971 року. 1994 року було підписано угоду про заснування консорціуму європейських дослідницьких бібліотек (29 бібліотек із 14 країн світу). Його основне завдання – створення європейської бібліографічної бази даних видань з 1450 по 1830 рік. У США функціонує Центр дослідницьких бібліотек, який об'єднує понад 100 бібліотек США і

Канади. Поширення терміну «дослідницька бібліотека» сприяла передусім праця Бернхарда Фабіана «Книга, бібліотека і гуманітарні дослідження» [5].

Дослідницька бібліотека як новий тип наукової установи набула широкого визнання у ХХ ст. Ця бібліотека розвивається відповідно до вимог збереження унікальних історично-цінних фондів, що передаються від покоління до покоління. Такі бібліотеки виконують традиційні для бібліотечної сфери види діяльності, такі як ретроспективна національна бібліографія, створення друкованих каталогів, архівів і музеїв книги. У світі з усвідомленням того, що майбутнє країни пов'язане не тільки із загальною комп'ютеризацією, а й з необхідністю збереження культурного надбання нації у вигляді книг та іншої друкованої продукції, роль і значення дослідницьких бібліотек дедалі зростає.

Вимоги до організації роботи дослідницької бібліотеки, напрями її діяльності як самостійної наукової установи широко висвітлюються на сторінках теоретичних і практичних зарубіжних видань, а державна політика зарубіжних країн сприяє розгортанню роботи дослідницьких бібліотек (Німеччина, Франція, Великобританія, Сполучені Штати Америки тощо).

Настав час і Україні приєднатися до світових тенденцій розвитку бібліотечної справи та національної бібліографії і сформулювати концепцію вітчизняної дослідницької (наукової) бібліотеки ХХІ століття.

Наша країна, як і всі країни пострадянського простору, перебуваючи в перехідних умовах від тоталітарного до демократичного суспільства, ще остаточно не накреслила нові орієнтири повноцінного розвитку наукових бібліотек, провідних у своїй галузі, як бібліотек дослідницьких, зорієнтованих на вимоги нового століття. Формування сучасної бібліотечної політики держави повинно ґрунтуватися на принципах науковості [6]. Слід чітко визначити, що наукові дослідницькі бібліотеки є рівноправним невід'ємним елементом науково-інформаційної системи держави, вони забезпечують високий рівень наукових досліджень в Україні та сприяють підвищенню авторитету вітчизняної науки на світовому рівні, пропонуючи такі складні наукові проекти як створення національної бібліографії, здійснення досліджень історичного розвитку самих наукових дисциплін з різних галузей знань, зокрема історії аграрної науки та освіти України.

Тому є державна потреба у необхідності поєднувати новації з традиціями бібліотечно-бібліографічної діяльності.

На сучасному етапі слід приділити першочергову увагу процесам інтеграції бібліотек України в європейський бібліотечний простір. Це має принципове значення, бо в умовах зближення бібліотек, орієнтація на тісну

взаємодію на основі координації і кооперації з бібліотеками інших країн світу вимагає ретельного вивчення й осмислення особливостей розвитку національних бібліографічних центрів.

ДНСГБ УААН як науково-дослідницька установа згідно з рішенням Президії УААН виконує такі функції, заснувавши з 2001 року Центр історії аграрної науки і сектор наукової бібліографії та біографістики у його складі [7]: підготовку поточної і ретроспективної національної галузевої бібліографії, ведення національних зведених каталогів друкованих видань, складання ретроспективних тематичних бібліографічних і біобібліографічних покажчиків, підготовку національної бібліографії другого ступеня, створення довідкового апарату з національних джерел галузевої бібліографії, інформаційне довідково-бібліографічне забезпечення галузевої науки і виробництва.

За багато десятиліть ХХ ст. в країні була створена певна система бібліографічних посібників сільськогосподарської тематики, яка складалася з підсистем посібників різного цільового призначення – поточних, ретроспективних на допомогу науковій та професійно-виробничій діяльності, рекомендаційних. Їх підготовкою займалися наукові універсальні і галузеві бібліотеки, органи НТІ, обласні універсальні бібліотеки та бібліотеки науково-дослідних інститутів, дослідних станцій, ВНЗ аграрного профілю. Але існуюча у ХХ ст. система мала суттєві недоліки, і насамперед це недостатня повнота і узгодженість окремих її елементів, незначна ступінь спадкоємності як тематичної так і хронологічної. Існують значні лакуни у бібліографуванні документів різного змісту, відсутні фундаментальні ретроспективні посібники з найважливіших галузей рослинництва, ґрунтознавства, тваринництва тощо; немає загальної бібліографії з розвитку сільського господарства України за весь історичний період його існування, з розвитку аграрної науки, освіти, їх історії; з аграрної біографістики. Гірко це усвідомлювати, але Україна – найбільша аграрна країна Європи увійшла у ХХІ ст. без своєї національної сільськогосподарської бібліографії.

Незважаючи на фінансові та технічні труднощі, діяльність ДНСГБ УААН у галузі національної бібліографії розгорнулася найбільш продуктивно протягом останніх десяти років (2001–2009). Видано багато цінних ретроспективних науково-бібліографічних посібників, постійно виконується загальнодержавна програма «Документальна пам'ять України».

ДНСГБ УААН як одна із найбільших та найстаріших галузевих книгозбірень має найповніші зібрання документів сільськогосподарської

тематики. З 2002 р. бібліотека видає каталоги-покажчики «Українська сільськогосподарська книга (із фондів ДНСГБ УААН)». Вийшло друком 10 випусків, які охоплюють літературу як українською, так і російською мовами, видану з 1868 по 1945 р. [8].

Згідно з Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2009 року № 1038-р «Про віднесення наукових об'єктів до таких, що становлять національне надбання», до них віднесено «Фонд видань, випущених у ХІХ столітті з сільськогосподарської тематики Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН». Цим же розпорядженням доручено Міністерству науки і освіти України включити зазначені об'єкти до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання, а УААН здійснити заходи щодо збереження таких об'єктів та забезпечити їх належне функціонування у межах видатків, передбачених у Державному бюджеті України на відповідний рік за відповідними бюджетними програмами. На жаль, обіцяної державної підтримки як УААН, так і наша бібліотека фактично не отримала, а весь тягар облаштування ліг на Академію.

До посібників національної сільськогосподарської бібліографії, створених у новому тисячолітті нашою бібліотекою належать також і науково-допоміжні ретроспективні бібліографічні покажчики: «Періодичні видання з агрономії в Україні. 1918–1940 рр.»; «Аграрна наука в Україні: автореферати дисертацій із фондів ДНСГБ УААН» (заснована 2007 р.), видано 2 випуски за 1950–1965 роки.

Складником національної бібліографії стали започатковані ДНСГБ УААН серії біобібліографічних науково-допоміжних посібників. У біобібліографічній серії «Академіки Української академії аграрних наук» (заснована 1998 р.) видано 51 персональний покажчик; у серії «Члени-кореспонденти УААН» (заснована 2005 р.) – 7 книг; у серії «Іноземні члени УААН» (заснована 2009 р.) – 1 книга; у серії «Біобібліографія вчених-аграріїв України» (заснована 1998 р.) вийшло 29 покажчиків.

Ще в одній унікальній за наповненням і викладанням матеріалу історико-бібліографічній серії «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії» (заснована 2001 р.) – видано 34 книги (див. таблицю).

За останні десять років у восьми бібліографічних серіях ДНСГБ УААН вийшло 124 покажчики і 35 ретроспективних тематичних бібліографічних покажчиків [9]. А протягом 1921–1998 рр. було видано всього 43 бібліографічних видання.

**Бібліографічні та історико-бібліографічні серії
ДНСГБ УААН
(1999–2009)**

№ п/п	Назва серії (у складі якої входить серія)	Видання серії
1	Бібліограф. серія "Академіки Української академії аграрних наук" заснована ДНСХБ УААН 1998 р.	АВІДЗБА А. М. ~2009~, БАБИЧ А. О. ~2003~, БАРАБАШ О. Ю. ~2002, 2007~, БАЩЕНКО М. І. ~2008~, БУРКАТ В. П. ~1999, 2009~, ВАСИЛЕНКО П. Н. ~2000~, ВЛАСЕНКО В. М. ~2004~, ГОЛІК В. С. ~2007~, ГУДКОВ І. М. ~2005~, ДЕМ'ЯНЕНКО М. Я. ~2005~, ЗУБЕЦЬ М. В. ~2006~, КИРИК М. М. ~2006~, КОВАЛЕНКО П. І. ~1999~, КОЗИРЬ В. С. ~2008~, МУСІЄНКО М. М. ~2008~, ОСТАШКО Ф. І. ~2004~, ПАНАСЮК Б. Я. ~2007~, ПЕРЕСІПКІН В. Ф. ~1999~, ПОГОРІЛІЙ Л. В. ~2008~, ЧЕНКО Ю. І. ~2008~, ШНІТИНСЬКИЙ В. В. ~2009~, СОЗІНОВ О. О. ~2001~, ТАРАРІКО О. Р. ~2006~, ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ Р. О. ~2006~, ЦИКОВ В. С. ~2006~, ШЕВЧЕНКО А. М. ~2006~
2	Бібліограф. серія "Члени-кореспонденти Української академії аграрних наук" заснована ДНСХБ УААН 2005 р.	ВОЙТЮК Д. Г. ~2009~, ГОЛОВКО А. М. ~2006~, ЄФІМЕНКО М. Я. ~2006~
3	Бібліограф. серія "Іноземні члени Української академії аграрних наук" заснована ДНСХБ УААН 2009 р.	ГРАБОВЕЦЬ А. І. ~2009~
4	Бібліограф. серія "Землепорядна наука" заснована ДНСХБ УААН 2005 р.	НОВАКОВСЬКИЙ Л. Я. ~2005~
5	Серія "Бібліографія вчених-аграріїв України" заснована ДНСХБ УААН 2005 р.	КУЛЕШОВ М. М. ~1998~, КРАВЧЕНКО М. А. ~1999~, ЯНАТА О. А. ~2004~, МАХОВ Г. Г. ~2005~, ШЕВЧЕНКО М. Н. ~2005~, ВЛАСЮК П. А. ~2005~, АЛПАТЬЄВ С. М. ~2005~, СЛЮСАР І. Т. ~2005~, БОГДАНОВ С. М. ~2005~, ГОРОДНІЙ М. Р. ~2008~, ЗАДОНЦЕВ А. І. ~2008~, ТАРАНЕНКО Л. К. ~2008~
6	Іст.-бібліогр. серія "Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії" заснована професором В. А. Вергуновим директором ДНСХБ УААН 2001 р.	Персоналії : БУДРІН П. В. ~2001~, ЛИХВАР Д. Ф. ~2002~, ЯНАТА О. А. ~2002~, МЕСЛО В. М. ~2006~, ЮРЬЄВ В. Я. ~2007~ Монографії, книги : «Коноплярство в Україні: історичні аспекти розвитку. Погляд у минуле. Проблеми сьогодення. Перспективи: монографія» ~2004~; «Хліб і насінництво: становлення та діяльність друга половини XIX - початок XX ст.»: монографія» ~2004~; Наукова школа академіка

№ п/п	Назва серії (у складі якої входить серія)	Видання серії
		ВАСИЛЕНКА Петра Мефодійовича : монографія ~2005~; Вергунов, В. А. Нариси історії аграрної науки, освіти та техніки ~2006~; ч. 2. - 2008~; Вергунов, В. А. Харківський науковий центр з селекції сільськогосподарських культур: історія та сьогодення: до 100-річчя з дня заснування Ін-ту рослинництва ім. В. Я. Юр'єва ~2007~; Вергунов, В. А. Професор Сльозкін Петро Родіонович : історія та сьогодення ~2007~; Вергунов, В. А. Державна наукова сільськогосподарська бібліотека УААН: історія і сьогодення ~2007~; Супханов, Б. К. Олійні культури: історія, сорти, виробництво, торгівля ~2008~; Мельник, Ю. Ф. Сільське господарство України доби 1917-1920 рр.: міністри землеробства ~2008~; Вергунов, В. А. Полтавське дослідне поле: становлення і розвиток сільськогосподарської дослідної справи в Україні ~до 125-річчя державного дослідництва в агрономії та тваринництві~ ~2009~; Супханов, Б. К. Продовольча безпека України: історія і сьогодення ~2008~; Супханов, Б. К. Зернові культури: історія сорти, виробництво ~2009~; Мельник, Ю. Ф. Сільське господарство України доби 1920 років: народні комісари землеробства ~2009~; Академік К. К. Гедройц і Україна: невідомі сторінки творчої біографії ~1929-1930 рр.~ ~2009~
		Збірки документів і матеріалів : Сільськогосподарський науковий комітет України ~1918-1927 рр.~: зб. документів і матеріалів ~2006~; Академік Микола Іванович Вавілов і розвиток аграрної науки в Україні: зб. іст.-н. аук. нарисів, документів, бібліогр. матеріалів ~2005~; Коломийський дослідний станція - 50 років: здобутки, перспективи ~2006~; Р. Вальтер, Ю. Клеопов і Г. Махов - забуті сторінки вітчизняної науки ~2006~; Сільськогосподарський науковий комітет України ~1918-1927 рр.~: зб. документів і матеріалів ~2006~; Всеукраїнська Академія Сільськогосподарських Наук ~1931-1935 рр.~: зб. документів і матеріалів ~2006~; Українська академія сільськогосподарських наук ~1956-1962 рр.~: зб. документів і матеріалів ~2006~; Агрогрунтознавство в Україні ~1930-1940 рр.~ Ч. I ~2006~; Аграрна наука України ~1930-1940 рр.~ Ч. I ~2006~; Господарських наук АН УРСР ~1945-1956~: зб. документів і матеріалів ~2006~; Кримська сільськогосподарська книга у фондах Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української академії аграрних наук та науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів аграрного профілю ~1771-2008 рр.~: наук.-доп. бібліогр. покажч. ~2009~
7	Бібліогр. серія "Іноземна сільськогосподарська книга у фондах ДНСГБ УААН та науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів аграрного профілю" заснована проф. 2009 р. (1 книга)	Польська сільськогосподарська книга у фондах Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української академії аграрних наук та науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів аграрного профілю ~1771-2008 рр.~: наук.-доп. бібліогр. покажч. ~2009~
8	Науково-допоміжні ретроспективні бібліографічні покажчики (20 книг)	1. Періодичні видання з агрономії в Україні. 1918-1940. Журнали, «Бюлетені», «Вісті», Наукові записки, «Збірники наукових праць», «Труди»: наук.-доп. ретросп. бібліогр. покажч. ~2002~. 2. Періодичні та продовжувані видання з агрономії на Полтавщині ~1918-1940 рр.~: наук.-доп. бібліогр. покажч. ~2002~. 3. Професор Довгопола Олена Павлівна. Життєвий і творчий шлях: біо-бібліогр. покажч. [наук. пр. за 1955-1996 рр.] ~2002~. 4. Українська сільськогосподарська книга (з фондів ЦНСГБ УААН) 1868-1900: наук.-доп. бібліогр. покажч. ~2002~. 5. Українська сільськогосподарська книга з фондів ЦНСГБ УААН 1901-1910 рр. ~2002~. 6. Центральна наукова сільськогосподарська бібліотека Української академії аграрних наук. 1921-2001: бібліогр. покажч. літ. за 1933-2001 рр. До 80-річчя заснування ЦНСГБ УААН ~2002~.

Продовження таблиці

№ п/п	Назва серії (у складі якого серії)	Видання серії
8	Науково-допоміжні ретроспективні бібліографічні покажчики (20 книг)	<p>7. Професор Новиков Микола Миколайович : біобібліогр. покажч. .</p> <p>8. Українська сільськогосподарська книга з фондів ЦНСГБ УААН 1911-1917 рр. : наук.-доп. бібліогр. покажч. . ~2003~ .</p> <p>9. Українська сільськогосподарська книга з фондів ДНСГБ УААН. 1918-1922 : наук.-доп. бібліогр. покажч. . ~2004~ .</p> <p>10. Українська сільськогосподарська книга з фондів ДНСГБ УААН. 1923-1932 : наук.-доп. бібліогр. покажч. . ~2005~ .</p> <p>11. Українська сільськогосподарська книга з фондів ДНСГБ УААН. 1933-1935 : наук.-доп. бібліогр. покажч. . ~2005~ .</p> <p>12. Українська сільськогосподарська книга з фондів ДНСГБ УААН. 1936-1939 : наук.-доп. бібліогр. покажч. . ~2006~ .</p> <p>13. Аграрна наука в Україні : автореф. дис. із фондів ДНСГБ УААН. 1950-1959 : наук.-доп. бібліогр. покажч. Вип. 1. ~2007~ .</p> <p>14. Аграрна наука в Україні : автореф. дис. із фондів ДНСГБ УААН 1960-1965 : наук.-доп. бібліогр. покажч. Вип. 2 ~2007~ .</p> <p>15. Наукові праці та статті наукових співробітників Коломийської дослідної станції ~1980-2005~ : наук.-доп. бібліогр. покажч. . ~2006~ .</p> <p>16. Українська сільськогосподарська книга з фондів ДНСГБ УААН 1936-1939 рр. . ~2007~ .</p> <p>17. Українська сільськогосподарська книга з фондів ДНСГБ УААН 1940-1945 ~2007~ .</p> <p>18. Аграрна наука в Україні : автореф. дис. із фондів ДНСГБ УААН 1950-1959 : наук.-доп. бібліогр. покажч. Вип. 1 ~2007~ .</p> <p>19. Аграрна наука в Україні : автореф. дис. із фондів ДНСГБ УААН 1960-1965 : наук.-доп. бібліогр. покажч. Вип. 2 ~2007~ .</p> <p>20. Заслужений професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка НОВИКОВ Микола Миколайович : біобібліогр. покажч. наук. пр. за 1956-2008 роки ~2008~ .</p> <p>21. Наукові публікації Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української академії аграрних наук. 2001-2007 рр. : бібліогр. покажч. наук. видань та публікацій співробітників 6-ки ~2008~ .</p>

Незважаючи на кількісний і якісний прогрес, маємо багато організаційних та методичних проблем. Тому для подальшого здійснення дослідницьких бібліографічних функцій, характерних для національної галузевої бібліотеки, необхідно розробити низку науково-організаційних заходів державницького рівня, а саме: створення моделі системи галузевих видань поточної та ретроспективної національних бібліографій; удосконалення закону про обов'язковий примірник друку (на галузевому рівні); забезпечення читачів документами і бібліографічною інформацією на основі сучасних комп'ютерних технологій; реалізація головних

бібліотечних функцій що включає в себе науково-дослідну та науково-методичну роботу; координація та кооперація процесів створення видань національної бібліографії з вітчизняними бібліографічними центрами.

На державному рівні насамперед потрібно сформувати систему національних бібліотек України з такими компонентами: бібліотеки загальнонаціонального значення (НБУВ, Національна Парламентська бібліотека); національні галузеві бібліотеки – депозитарії галузевої літератури як центри створення національної поточної і ретроспективної бібліографії (Державна наукова сільськогосподарська бібліотека УААН, Науково-педагогічна бібліотека України, Національна історична бібліотека України, Національна наукова медична бібліотека України). Національні бібліографії мають стійку тенденцію розвитку з другої половини ХХ століття.

Не випадково проблеми національної бібліографії протягом ХХ століття були у центрі уваги світової спільноти. Конгрес із національної бібліографії (Париж, 1977) визначив загальні принципи створення поточної національної бібліографії та функціонування національних бібліографічних служб. Було виділено три необхідні компоненти для розвитку НБ: закон про обов'язковий примірник, система бібліографічних видань, національні бібліографічні агентства. 1998 р. в Копенгагені відбулася міжнародна конференція, присвячена роботі національних бібліографічних служб. Головна доповідь мала назву «Національні бібліографічні служби на порозі ХХІ століття: еволюція і революція». У рекомендаціях конференції йшлося про необхідність підтримки всіма країнами світу концепції універсального бібліографічного обліку (УБО) як довгострокової програми розвитку всесвітньої системи обліку й обміну інформацією та визнавалася важливість національних бібліографічних ресурсів. Акцентувалася увага на законі про обов'язковий примірник як засіб, що дозволяє зберегти культурне та інтелектуальне надбання кожної країни і зробити його доступним для сучасних та майбутніх користувачів. Незважаючи на відповідну постанову Кабінету Міністрів України стосовно обов'язкового примірника, до сьогодні повноцінно вона так і не спрацьовує. Наприклад, наша бібліотека отримує тільки понад 40 % із загального репертуару галузевих видань. Це стосується й інших галузей. Отже, Міністерству культури України слід ініціювати доповнення до зазначеної постанови Уряду в частині механізму відповідності за її виконання.

З утворенням незалежних суверенних держав і органів управління аграрною наукою єдину систему сільськогосподарської бібліографічної інформації було зруйновано, а за 19 років незалежності в Україні ще не створено власної цілісної системи в повному обсязі. За цей час утворилися

великі прогалини в реєстраційній державній бібліографії сільськогосподарської літератури, що є проблемою і на сьогодні.

Роль національної бібліографії у забезпеченні загальної доступності публікацій надзвичайно важлива і з особливою гостротою це питання постає в сучасних умовах. Технологічний розрив між багатими та бідними країнами виявляється також і в тому, що багаті країни дедалі ефективніше фіксують інформацію і переходять від друкованих форм до автоматизованих. Прикро, що саме тепер, коли є реальні можливості розвитку української науки і культури, питання створення національної бібліографії та її загалом системи бібліографічних джерел, необхідних для поглибленого всебічного дослідження різноманітних наукових проблем, залишається невирішеним.

Минуло понад 80 років з дня виходу перших видань національної сільськогосподарської бібліографії (1924, 1927 рр.) [10]. І вже увійшовши у XXI століття самостійною державою з великим аграрним потенціалом, ми повинні вирішити питання про розгортання великомасштабної роботи зі створення національної сільськогосподарської бібліографії, враховуючи досягнення наших попередників і сучасний досвід країн близького та далекого зарубіжжя, зокрема Польщі.

Національна реєстрація друкованої продукції (як проаналізовано на прикладі аграрної галузі) не відображає реального стану розвитку науки і сільськогосподарського виробництва, що викликає неприховану тривогу. Одним лише силами Книжкової палати України цю проблему не вирішити.

На державному рівні слід відродити галузеву національну бібліографію, створивши для цього національні інформаційно-бібліографічні Центри на базі галузевих наукових бібліотек – державних депозитаріїв.

Не можна відкладати вирішення питання створення національної, зокрема сільськогосподарської бібліографії як складника національної інформаційної системи України [11]. Це повинна бути конкретна поетапна робота національних профільних науково-бібліографічних центрів різних систем і відомств. Доцільним було б створення на державному рівні, під егідою Міністерства культури та туризму України, єдиного позавідомчого науково-методичного центру національної бібліографії України, який на основі колективно вироблених методичних і практичних рішень узгоджуватиме та спрямовуватиме діяльність усіх організацій-учасників. Також профільному Міністерству потрібно ініціювати прийняття державної програми «Національна бібліографія України» з відповідним

бюджетним фінансуванням її реалізації. На необхідності її створення наголошували, зокрема, учасники наукової конференції «Національна бібліографія України: стан і тенденції розвитку», яка відбулася у Києві ще у квітні 1994 року [12]. На конференції розглядався комплекс проблем розвитку національної бібліографії, зокрема і галузевої, її історія та теорія. На сьогоднішній день проблемами розбудови національної бібліографії найглибше займається Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського НАН України [13]. Під науковим керівництвом академіка П. Т. Тронька, професора В. Ю. Омельчука здійснюється науково-дослідна робота за темою «Формування баз даних національної бібліографії України» [14], захищено кандидатську дисертацію [15]. Вагомий внесок у розбудову національної бібліографії України роблять Національна Парламентська бібліотека України, Національна наукова медична бібліотека України, Національна історична бібліотека України, Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського, обласні універсальні наукові бібліотеки.

Міністерство культури та туризму України разом із НБУВ слід об'єднати зусилля наукових бібліотек України різних систем і відомств, проаналізувати стан справ у галузі розбудови національної бібліографії з урахуванням історичних вимог XXI століття, розглянути перспективи її розвитку на Всеукраїнському конгресі бібліотек. Перший конгрес, на якому було розглянуто назрілі на той час проблеми бібліотечно-бібліографічної справи в Україні відбувся 1992 року. Але рішення його до цього часу так і не реалізовані.

Національна сільськогосподарська бібліографія повинна бути важливим складником державної програми інформатизації України та аграрної галузі зокрема. Як свідчить світова і вітчизняна практика, без постійного й достатнього державного фінансування реалізувати повноцінну програму створення національного бібліографічного репертуару практично неможливо. Тому Міністерству культури України необхідно виступити замовником та прийняти на державному рівні «Положення про Національну бібліографію України» – національний інформаційний ресурс з урахуванням міжнародних вимог і стандартів, що дасть можливість зберегти культурне та інтелектуальне надбання нації і зробити його доступним для сучасних і майбутніх користувачів. Те ж саме повинно зробити і Мінагрополітики України стосовно «Положення про Національну сільськогосподарську бібліографію».

Поряд з цим необхідно також розробити (спільними зусиллями Мінагрополітики України і УААН) відомчу Науково-технічну програму

«Національна сільськогосподарська бібліографія», в якій передбачити надання ДНСГБ УААН статусу національного галузевого інформаційно-бібліографічного Центру, що координуватиме наукові дослідження з відповідних питань і здійснюватиме спільно з Центрами наукового забезпечення АПВ областей і бібліотеками науково-дослідних установ УААН і вищих навчальних закладів Мінагрополітики України створення системи посібників національної бібліографічної інформації [16].

Організація національної сільськогосподарської і поточної бібліографії за сучасних масштабів створення інформації стає одним із складних та відповідальних напрямів інформаційної діяльності. Головні питання, які необхідно вирішити:

- наукове обґрунтування національної системи функціонування національних бібліографічних служб країни на всіх рівнях (універсальному, галузевому, відомчому, територіальному);
- конкретизація організаційних принципів централізації і децентралізації у забезпеченні інформаційних потреб суспільства, оптимальних варіантів функціонування паралельних рядів інформації;
- планування, координація та кооперування бібліографічної діяльності національних бібліографічних центрів усіх систем і відомств;
- організаційні аспекти міжнародного бібліографічного співробітництва;
- уніфікація програмного і технологічного забезпечення для створення електронних інформаційних ресурсів національної бібліографії.

На сьогоднішній день велика кількість проблем, пов'язаних з теорією та практикою національної бібліографії, зокрема галузевої, чекають свого висвітлення на сторінках фахових видань. Існує нагальна потреба у виданнях, які висвітлювали б завершену цілісну картину історичних етапів розвитку національної бібліографії і національних бібліотек, сучасний стан, тенденції розвитку, науково-методичні засади організації роботи в цій галузі.

Знаковою подією, яка за багато років нарешті підняла проблеми національної сільськогосподарської бібліографії, стала Всеукраїнська науково-практична конференція «Національна сільськогосподарська бібліографія як складник програми інформатизації аграрної галузі України». Конференція відбулася у ДНСГБ УААН 7 грудня 2009 року [18].

Отже, проблемам розвитку різних аспектів національної бібліографії за останнє десятиліття приділяється більше уваги як різними науковими установами, так і окремими вченими теоретиками та практиками на сторінках фахових наукових та періодичних видань. Але бібліотекарі та

бібліографи відчують гостру потребу у більш фундаментальних і наукових виданнях різного жанру, насамперед монографіях, науково-методичних і практичних посібниках, підручниках, довідкових виданнях. Сьогодні вкрай необхідна цілісна теоретична платформа розбудови системи національної бібліографії та національних бібліотек на загальнодержавному та галузевому рівнях, розроблена з урахуванням найновітніших електронних інформаційно-технологічних засобів. З цього випливає також проблема підготовки висококваліфікованих кадрів, бібліотекарів та бібліографів. У контексті сучасних аспектів розбудови національної бібліографії необхідно створити нове покоління державних стандартів, які дозволять гармонізувати вітчизняну та міжнародну теорію і практику національної бібліографії.

Список використаної літератури

1. Голобуцький, П. В. Бібліографія національна / П. В. Голобуцький, Е. М. Жлудько // Енцикл. історії України. Т. 1. А–В. – К. : Наук. думка, 2003. – С. 295–296.
2. Омельчук, В. Національна бібліографія України : тенденції розвитку, проблеми розробки / В. Омельчук // Бібл. вісн. – 1995. – № 5. – С. 1–13.
3. Онищенко, О. Українські бібліотеки у 90-х роках ХХ ст. : основні тенденції розвитку та напрями діяльності / О. Онищенко // Бібл. вісн. – 2009. – № 3. – С. 12–23.
4. Володин, Б. Ф. Исследовательская библиотека – новый тип старой европейской библиотеки / Б. Ф. Володин // Проблемы национальных библиотек и региональных библиотечных центров : сб. науч. трудов. Вып. 3 / Российская нац. б-ка. – СПб., 1994. – С. 10–54.
5. Fabian, B. Buch, Bibliothek und geisteswissenschaftliche Forschung – zu Problem der Literaturversorgung und der Literaturproduktion in der Bundesrepublik Deutschland / B. Fabian. – Göttingen: Vandenhoeck u. Ruprecht, 1983. – 346 p.
6. Вергунов, В. Наукова діяльність бібліотек : чи може вона зашкодити інформатизації та культурі України? (Нотатки до урядового законопроекту 3077) / В. Вергунов. – К., 2009. – 59 с.
7. Державна наукова сільськогосподарська бібліотека УААН : історія і сьогодення : до 75-річчя держ. наук. с.-г. б-ки УААН як наук. установи / В. А. Вергунов. – К. : Аграр. наука, 2007. – 480 с. – (Іст.-бібліогр. сер. «Аграр. наука України в особах, документах, бібліогр.»; кн. 20).
8. Українська сільськогосподарська книга (з фондів ДНСГБ УААН) : наук.-доп. бібліогр. покажч. / УААН, ДНСГБ / уклад. : В. А. Вергунов, Л. О. Зінченко, Л. Ф. Забудська ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К., 2002 – 1868–1900 pp. – 2002. – 61 с. ; 1901–1910 pp. – 2002. – 90 с. ; 1911–1917 pp. – 2003. – 101 с. ; 1918–1922 pp. – 2004. – 59 с. ; 1923–1932 pp. – 2005. – 192 с. ; 1933–1935 pp. – 2005. – 192 с. ; 1936–1939 pp. – 2007. – 192 с. ; 1940, 1941, 1943–1945 pp. – 2008. – 88 с.

9. Центральна наукова сільськогосподарська бібліотека Української академії аграрних наук (1921–2001) : бібліогр. покажч. л-ри за 1933–2001 рр. – К., 2002. – 99 с.; *Наукові* публікації Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української академії аграрних наук (2001–2007) : бібліогр. покажч. л-ри. – К., 2008. – 187 с.

10. *Тутковський, П. А.* Матеріали для сільськогосподарської бібліографії України. Вип. 1 / П. А. Тутковський ; Всеукр. акад. наук. – К., 1924. – 48 с.; Матеріали сільсько-господарської бібліографії України. 1925 рік. Т. 1, вип. 1 / УСРР. Сільсько-Господарський Науковий Комітет України. Загальна Секція ; упорядкував К. Дубняк. – Х., 1927. – 227 с.

11. *Вергунов, В. А.* Історія і сьогодення національної сільськогосподарської бібліографії / В. А. Вергунов // Бібл. вісн. – 206. – № 1. – С. 19–24.

12. Національна бібліографія України : стан і тенденції розвитку : матеріали міжвід. наук. конф. 14 квіт. 1994 р., м. Київ / НІБ України. – К., 1995. – 95 с.

13. *Омельчук В.* Проблеми створення реєстру національної бібліографії України / Омельчук В., Новосолова Л. // Бібл. вісн. – 2006. – № 6. – С. 31–33.

14. Формування баз даних національної бібліографії України : [наук. тема] / НБУВ ; [наук. кер. П. Т. Тронько, В. Ю. Омельчук] // Бюл. реєстрації НДР та ДКР. – 2002. – № 2. – С. 7. – № 0063 ; *Омельчук, В.* Національна бібліографія України // Библиотеки национальных академий наук : проблемы функционирования, тенденции развития. – К., 2000. – Вып. 1. – С. 186–195 ; *Онищенко, С.* Наукове освоєння тисячолітньої літописної та книжкової спадщини // Наукові праці НБУВ. – К., 2000. – Вип. 3. – С. 6–12.

15. *Лиханова І. Г.* Розвиток концепції національної бібліографії України у ХХ столітті : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / Лиханова Ірина Геннадіївна; НАН України ; Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – К., 2005. – 20 с.

16. *Вергунов, В. А.* Національна сільськогосподарська бібліографія як форма збереження культурно-історичної пам'яті нації та інформаційний ресурс / В. А. Вергунов // Вісн. аграр. науки. – 2007. – № 2. – С. 82–85.

17. *Вергунов, В. А.* Національна сільськогосподарська бібліографія України : історичні етапи і сучасні проблеми / В. А. Вергунов ; УААН, ДНСГБ. – Вінниця, 2009. – 61 с.

18. Національна сільськогосподарська бібліографія як складова програми інформатизації аграрної галузі України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 2009 р. / УААН, ДНСГБ ; редкол. : В. А. Вергунов та ін. – К., 2009. – 229 с.

УДК [021.1:004]:[027.7:63](477)

Юлія Лазоренко,

ст. наук. співробітник

Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН,

канд. іст. наук

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КОРИСТУВАЧІВ (на прикладі діяльності бібліотек аграрних ВНЗ I–IV рівнів акредитації)

Обґрунтована актуальність оволодіння основами інформаційної культури як складника загальної культури студентами аграрних ВНЗ України. Запропоновано методи реалізації цього важливого завдання сільськогосподарських бібліотек.

Ключові слова: інформаційна культура користувачів, сільськогосподарські бібліотеки ВНЗ I–IV рівнів акредитації, методичне забезпечення.

Розвиток інформаційного суспільства у контексті розвитку суспільства знань потребує сьогодні якісно нових змін у системі освіти. Якщо сутність старої парадигми освіти відображалася лозунгом «Освіта на все життя», то новий лозунг декларує: «Освіта впродовж усього життя» [5]. Якщо раніше вимагалася професійна підготовка людини за рахунок накопичення великого обсягу систематичних знань, то сьогодні необхідні розвиток особистості, вміння набувати і генерувати нові знання. Новий підхід до освіти вимагає опанування способів безперервного набуття нових знань і вміння навчатися самостійно; оволодіння навичками роботи з будь-якою інформацією, з різномірними, часом суперечливими даними, формування навичок самостійного критичного мислення, а також доповнення традиційного принципу «формувати професійні знання, уміння, навички» принципом «формувати професійну компетентність» [2].

Фахівці з проблеми інформаційного суспільства для відображення цього факту вводять термін **інформаційна культура**, тобто «уміння цілеспрямовано працювати з інформацією та використовувати для її отримання, обробки і передачі комп'ютерну інформаційну технологію, сучасні технічні засоби й методи» [1].

Інформаційна культура – це своєрідний стандарт, показник рівня розвитку особистості, її освіченості, грамотності. Для вільної орієнтації в